

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Remigiusza Lisa pt. Model regionalnej biblioteki cyfrowej na przykładzie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

1. Cel pracy i oryginalność tematu

Cel pracy został ściśle doprecyzowany we wstępie. Jest nim przedstawienie autorskiego modelu regionalnej biblioteki cyfrowej (RBC), który bazuje na praktyce realizacji takich bibliotek w Polsce oraz wskazuje obszary koniecznych zmian i możliwych ulepszeń. Opracowany przez Autora model wskazuje na komunikacyjny aspekt RBC – „jako informacyjnego systemu przeznaczonego do długoterminowego, organizacyjnie i technicznie sprawnego, efektywnego oraz kulturowo integralnego transferu treści dokumentów piśmiennictwa między ich wytwórcami/właścicielami a odbiorcami. Tak określona istotna właściwość RBC – sprawność w ich pozyskiwaniu, transferze i prezentacji użytkownikom oraz długoterminowa dostępność zachowanych przez nią dokumentów – została w rozprawie nazwana „komunikacyjnością” RBC i stanowi główne kryterium lub, bardziej metaforycznie, „oś” modelowania RBC” (dysertacja s. 20). W budowaniu modelu Pan Remigiusz Lis skoncentrował się na trzech takich obszarach, które w opinii Autora - jak i mojej, są kluczowe dla pomyślanej organizacji i funkcjonowania RBC oraz mają wpływ na jej efektywność komunikacyjną. Zaliczył do nich: strukturę organizacyjną RBC i role współtworzących ją podmiotów; realizację odpowiednio zinterpretowanych procesów bibliotecznych w obrębie tej struktury oraz architekturę informacyjną RBC, która zapewni spójność i trwałość zasobów i procesów oraz ich użyteczność dla odbiorców. Zbudowany model wskazuje też na wzajemne powiązania wymienionych obszarów.

Podjęcie tego tematu jest ważne z punktu widzenia sprawnego funkcjonowania bibliotek cyfrowych, wnosi też wiele do teorii modelowania systemów informacji i komunikacji. Jest to zupełnie nowy sposób ujęcia zagadnienia funkcjonowania RBC w Polsce. W naszym kraju opublikowano sporo prac związanych z problematyką bibliotek cyfrowych. Jednak rozważenie kompleksowego funkcjonowania takich bibliotek w

aspekcie pokazania szczegółowego jego modelu-wzoru jest absolutną nowością. Istnieją publikacje zdecydowanie mniej szczegółowe z tego zakresu, m.in. Anny Wałek, Anety Januszko-Szakiel i Małgorzaty Janiak, które jednak do podjętego przez Autora zagadnienia odnoszą się jedynie częściowo.

2. Struktura rozprawy

Rozprawa jest obszerna - w całości liczy 377 s. Po kompletnym pod względem zawartości wstępie rozpoczyna się jej tekst główny, który został podzielony na 4 rozdziały. We wstępie Autor doprecyzował przedmiot i cel swoich badań, szczegółowo przedstawił kwestie terminologiczne, metodologię badań, strukturę pracy oraz literaturę przedmiotu. Wskazał również na czym polega nowatorstwo Jego opracowania pod względem teoretycznym i praktycznym. Treści zawarte w tej części pracy i sposób ich przedstawienia oceniam wysoko, wstęp stanowi dobre wprowadzenie do głównego tekstu rozprawy. Świadczy również o bardzo dobrym warsztacie naukowym Autora i jego dużej świadomości metodologicznej oraz o wysokich kompetencjach badawczych. Zgadzam się również z tezami Pana Lisa wskazującymi główne obszary innowacyjności Jego badań. Jedyna moja sugestia dotycząca wstępu wiąże się z zapewnieniem lepszej jego komunikatywności poprzez podział na zatytułowane części.

W rozdziale pierwszym Autor omówił teoretyczny dorobek dotyczący bibliotek cyfrowych, koncentrując się na kwestiach definicyjnych oraz typologicznych. Przedstawił również najważniejsze modele takich bibliotek jak też odniósł się do wybranych inicjatyw digitalizacyjnych na świecie i w Polsce. Przeanalizował również założenia i początki pierwszej polskiej RBC – WBC oraz porównał dziesięć największych polskich RBC wraz z wyszczególnieniem ich wspólnych cech.

Rozdział drugi zawiera omówienie uwarunkowań technologicznych, społecznych, organizacyjnych i prawnych funkcjonowania RBC. Jest to ważny element pracy – kompleksowo pokazuje współczesną przestrzeń informacyjną i inne warunki działania badanych bibliotek. Zawiera bardzo aktualną analizę zjawisk i rozwiązań przede wszystkim związanych z cyfrowymi mediami, środowiskiem globalnej sieci, teorią ekonomiki uwagi i tzw. długiego ogona, jak również współczesnych form organizacji, uwarunkowań prawnych RBC w zakresie publikowania cyfrowych zasobów

oraz kwestię regionalności jako kontekstu funkcjonowania bibliotek. Dobór przedstawionych zagadnień nie jest przypadkowy – jest bardzo ściśle powiązany z celem i przedmiotem badań. Ustalenia Autora we wszystkich podjętych w rozdziale tematach są kompletne, aktualne i poparte trafnymi odniesieniami do funkcjonowania bibliotek cyfrowych. Szczególnie interesujące są tutaj rozważania dotyczące ograniczeń i komunikacyjnego paradoksu biblioteki tradycyjnej oraz koncepcji długiego ogona w odniesieniu do bibliotek cyfrowych.

Trzeci rozdział został poświęcony przedstawieniu case study Śląskiej Biblioteki Cyfrowej od pierwszych inicjatyw digitalizacyjnych Biblioteki Śląskiej poprzez jej powstanie, założenia organizacyjne założenia, projekty instytucji ją współtworzących, po stan obecny i możliwości rozwojowe oraz diagnozę organizacyjną. Rozdział zawiera kompletną monografię ŚBC, co stanowi dodatkową wartość pracy. Jest podstawą – zwłaszcza jego część związana z diagnozą funkcjonowania omawianego projektu - budowania modelu.

Czwarty rozdział pracy stanowi kluczową część rozprawy. Przedstawia model RBC oparty na analizie wniosków płynących z case study ŚBC jak i czynników środowiska działania RBC, a także wniosków z analizy realnej RBC – ŚBC. Ważnym elementem rozdziału są treści związane z teorią modelowania oraz wyborem charakteru i metody budowy modelu w pracy. Jest to istotny i bardzo analitycznie przedstawiony wstęp do dalszej części rozdziału. Rozważania dotyczące modelowania oraz przyjętej do tworzenia autorskiego projektu koncepcji modelu są przekonujące, kompleksowe i świadczą o bardzo dużych kompetencjach badawczych Autora. W pełni akceptuję podejście Autora do budowy modelu oraz Jego wybór podejścia diagnostyczno-funkcjonalnego. Model ten uwzględnia strukturę organizacyjną RBC, realizowane przez nią procesy oraz informacyjną architekturę (potencjalne schematy metadanych). W pełni zgadzam się z tezą Pana Remigiusza Lisa, że: „Określony we wstępie pracy problem badawczy związany z potrzebą takiego zorganizowania RBC, które zapewniłoby „długoterminową dostępność” zasobów RBC, wykracza (...) poza kwestie prostego usprawnienia istniejących RBC. Niezbędny w podejściu diagnostycznym model-odwzorowanie musiałby czerpać przesłanki z istniejących realizacji RBC, w celu ich usprawnienia. Jednakże zamierzenia: zrównoważenia i powiązania szeregu procesów RBC (szczególnie kwestii archiwizacji i udostępniania),

uwzględnienia nowych standaryzacji (które same stanowią czynnik wzorcowy i normatywny) oraz w konsekwencji reorganizacja digitalizacyjnej ścieżki (obiegu treści i towarzyszących im działań w RBC) stanowi zmianę istotną, która nie jest osiągalna w drodze korekt i ulepszeń obecnie funkcjonujących systemów. (...). Z drugiej strony nieuzasadnione byłoby radykalne podejście prognostyczne, które w takim wydaniu polegałoby na „metodycznym zwątpieniu” lub „zawieszeniu wiedzy” o obecnych RBC celem opracowania od podstaw jej nowego modelu (...). (s. 284). Uważam – tak jak Autor - za uzasadnione przyjęcie funkcjonalnego paradygmatu modelowania bibliotek cyfrowych skoncentrowanego na jej głównej funkcji komunikacyjnej. Pierwszy etap modelowania stanowiła diagnoza praktycznej realizacji takiego systemu, w celu poznania jego specyfiki, rzeczywistych funkcji i obecnie stosownych rozwiązań. Jako podstawę tej diagnozy Pan Lis trafnie przyjął największą RBC w Polsce. Przeprowadził również analizę funkcji RBC wynikających z funkcji komunikacyjnej biblioteki cyfrowej. Bardzo interesująco ujął strukturę RBC jako „zbiór geograficznie rozproszonych, współtworzących ją podmiotów (Aktorów), realizujących różne zadania (Role) w sekwencji procesów digitalizacji – od uzyskania dostępu do dokumentów oryginalnych, po zaprezentowanie ich na Platformie dostępu RBC. Jeden Aktor może grać wiele Ról, dodatkowo wyróżniono Aktorów Zewnętrznych, którzy nie są formalnie związani z RBC, lecz mogą współtworzyć jej zasób w ciągu procesów, o ile dostarczają uzgodnione pakiety danych”(s. 286). Uwzględnił też dodatkowe role – Dysponenta zasobu oraz Dostawcy.

Zakończenie rozprawy odnosi się do celów i metodologii badań oraz możliwych funkcji zbudowanego przez Autora modelu RCB. Całość pracy wieńczy obszerna bibliografia świadcząca o interdyscyplinarnym podejściu Autora do badań. Sugeruję inny podział zawartych w niej opisów – na źródła i opracowania – bez wyszczególniania publikacji tradycyjnych i cyfrowych.

Struktura pracy nie budzi żadnych zastrzeżeń – jest dostosowana do zakładanych celów rozprawy, dobrze rozplanowana, logiczna i przejrzysta. Mimo obszernej zawartości pracy nie ma tu treści zbędnych, wszystko układa się w logiczną i zwartą całość. Na uwagę zwraca ogromna erudycja Pana Remigiusza Lisa, dzięki której treść pracy jest interdyscyplinarna, bardzo pogłębiona, szczegółowo przemyślana i dzięki temu szczególnie interesująca.

3. Ocena rozprawy

Rozprawę oceniam bardzo wysoko ze względu na:

1. Podjęcie nowatorskiego i ważnego tematu badań o dużym znaczeniu teoretycznym i praktycznym.
2. Interdyscyplinarny charakter badań łączący bibliotekoznawstwo i informatologię z naukami o zarządzaniu i teorią systemów.
3. Bardzo dobre opracowanie problemu badawczego pod względem metodologicznym, terminologiczno-definicyjnym i merytorycznym.
4. Właściwą strukturę rozprawy.
5. Bardzo dobrze zastosowany aparat naukowy.
6. Ładny i komunikatywny a zarazem naukowy i rzeczowy język.
7. Znakomite kompetencje badawcze Autora, które udowodnił wybierając właściwe metody badań, twórczo je wykorzystał, szczegółowo przedstawił wyniki i wnioski z badań – utworzył użyteczny model dla analiz funkcjonowania bibliotek cyfrowych.
8. Dobre opracowanie wniosków dotyczących obszarów innowacyjności przeprowadzonych badań, teoretycznych i praktycznych walorów utworzonego modelu, jak również możliwości rozwoju utworzonego modelu. Autor nie zostawił tu miejsca na ocenę tych kwestii przez recenzenta, gdyż wszystko wyczerpująco przedstawił.

Konkludując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgra Remigiusza Lisa pt. *Model regionalnej biblioteki cyfrowej na przykładzie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej* spełnia wszystkie wymogi wymieniane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016, poz. 882 i 1311). Wnioskuje o dopuszczenie Remigiusza Lisa do publicznej obrony i dalszych etapów postępowania.

Ponadto rekomenduję pracę do druku ze względu na ważny i dobrze przedstawiony temat, który może zainteresować bibliotekarzy, naukowców i studentów kierunków informacyjnych a także specjalistów z zakresu zarządzania. Stawiam również wniosek o wyróżnienie pracy ze względu na jej innowacyjność, walory metodologiczne, teoretyczne i praktyczne.

Ewa Kowalska